

Légrádi István
Polgári Eljárásjogi Tanszék
Témavezető: Varga István tanszékvezető habil. egyetemi docens

Perbeli legitimáció, pertársaság és beavatkozás az érvénytelen szerződésekkel kapcsolatos perekben

1. Bevezetés

A szerződés érvénytelenségével kapcsolatos kérdéseknek a kezdetektől fogva nagy figyelmet szenteltek a civilisztikai tudományok képviselői. Nem szükséges e helyütt felemlíteni a vonatkozó jogintézmények római jogi előzményeit, elég lehet csupán a 2014. március 15-én hatályát veszített régi Ptk.¹ idevágó rendelkezéseire (elsősorban a Negyedik rész, I. cím, XXI. fejezetre), illetve az ahhoz kapcsolódó jogalkalmazói értelmezésekre (836. számú állásfoglalás, PK 32. számú állásfoglalás, 1/2010. (VI. 28.) PK vélemény) és jogegységi határozatokra (1/2005. PJE, 6/2013. PJE) utalnunk, hogy csak néhányat említsünk a legfontosabbak közül. E körben a sok forrásból táplálkozó szabályozás részben tovább él a Ptk. hatálybalépését követően is (vö. 1/2014. PJE 1. pontja).

A szerződések érvénytelenségének témakörét – elsősorban a semmisség hivatalból való észlelése, illetve az érvénytelenség jogkövetkezményeinek levonása kapcsán – az utóbbi húsz évben az eljárásjogászok is egyre nagyobb figyelemmel vizsgálták. Az érvénytelen szerződésekkel összefüggésben indult perek ugyanis számos olyan jogalkalmazási kérdést vetettek fel, amelyek – az e kérdésben hiányos anyagi jogi szabályozás tükrében – proaktív legfelsőbb bírósági jogértelmezést igényeltek. Így született meg az érvénytelen szerződésekkel kapcsolatos perek alapvető jogforrásának tekinthető 2/2010. (VI. 28.) PK vélemény, illetve a szintén nagy jelentőségű 3/2010. (XII. 6.) PK vélemény. (Vitathatatlan ugyanakkor, hogy a jogalkotó is igyekezett bizonyos kérdésekre választ adni, lásd például a régi Ptk. újonnan bevezetett 239/A. §-át, illetve az új Ptk. több megoldását, például a 6:108. § (3) bekezdését.) Így kaphattunk választ fontos perbeli

¹ A „rég Ptk.” megnevezés alatt a jelen dolgozat elkészülte idején már hatályon kívül helyezett, a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvényt, míg a „Ptk.” elnevezés alatt a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényt értjük.

legitimációs kérdésekre, illetve megfelelő eligazítást – sok egyéb mellett – az ilyen perekben előterjesztendő marasztalási kereset (vizontkereset) követelményeihez is.

A rövid ízelítóből is látható, hogy ezen a speciális területen nem mérték szűken az általános perrendtől eltérő eljárásjogi szabályokat. Így nem tűnik indokolatlannak megvizsgálni, vajon az érvénytelen szerződésekkel kapcsolatos perek esetében nem állunk-e szemben új, önálló pertípussal, amely az új Ptk. hatályba lépése ellenére – a szabályozás helyét tekintve helytelenül – továbbra is alapvetően bírói jogértelmezésen alapul, azaz olyan pertípussal, amely eddig nem nyert önálló törvényi szabályozást sem a Pp.-ben,² sem anyagi jogi jogszabályban. (Hozzáteve, hogy a bírói jogértelmezés önmagában számos problémát felvet, pl. a PK vélemények kötőereje, időbeli hatály, *contra legem* értelmezés). Jelen munkának nem célja, hogy ebben a kérdésben állást foglaljon, ugyanakkor a minősítési kérdésektől függetlenül be kívánjuk mutatni, hogy a címben jelzett perbeli legitimáció, pertársaság és beavatkozás témakörben az érvénytelen szerződésekkel kapcsolatos perek számos specialitással szolgálnak.

A téma vizsgálatának kiindulópontjaként először rögzíteni kell, milyen típusú és tartalmú kereseteket tárgyalunk ebben a perajtában, tekintettel az érvénytelenség többszintű jogkövetkezményeire. Ezt követően pedig az egyes keresetekhez kapcsolódva megvizsgálható, hogy az anyagi jogi szereplők a perben milyen eljárásjogi szerepet tölthetnek be.

2. Az érvénytelen szerződésekkel kapcsolatos keresetek sajátosságai

A polgári peres eljárás legfontosabb előfeltétele a kereset. Ebből derül ki, hogy a felperes mivel kapcsolatban érzel jogvitát, milyen kérdésben kell majd döntenie a bíróságnak. Az egyes perek és az alapjukat képező keresetek között alapvető összefüggés van. A téma szempontjából tehát kulcsfontosságú, hogy az érvénytelen szerződésekkel kapcsolatban valójában mit, illetve milyen formában lehet peresíteni.

2.1. Fogalom-meghatározások

Azokat a tényeket, amelyek a kereseti igényt megalapozzák, a kereset alapjának nevezzük.³ Ezeknek a tényeknek jogi hatást kiváltó tényeknek

² A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény.

³ NOVÁK István: *A kereset a polgári perben*. Budapest, 1966. 19.

kell lenniük,⁴ amelyek az ítéletben később alapul veendő tényállás egyik forrását fogják képezni. Ehhez azonban egyfelől a tényeknek és a kereseti igénynek a kölcsönhatása, másfelől pedig olyan anyagi jogszabály léte szükséges, amely a felek közötti viszonyban jogi hatások kiváltására alkalmas.⁵

A kereset tárgya az, amire a kereset irányul. Novák kijelenti,⁶ hogy a Pp. szabályán túlmenően [121. § (1) bek. c) pont] nemcsak jog, hanem jogviszony is lehet. Utóbbi viszont csak lehetőség, hiszen csak akkor beszélhetünk arról, hogy jogviszony a per tárgya, ha a felperes, és az alperes is viszontkeresetében a jogviszonyból származó több igényt vitássá tesz: de valójában ekkor is csak az egyes jogok peresítődnek, kvázi a jogviszony „köntösében.” Plósznál is találkozhatunk azzal a finom distinkcióval, miszerint amikor úgy is látszik, hogy egy jogviszonyt tettük a per tárgyává, valójában mégis a belőle eredő jogokat értjük alatta.⁷ Tehát valójában csak fogalmi zavarral állunk szemben, ugyanis ha a felperes a jogviszonyból reá származó összes jogot a per tárgyává teszi, valójában csak a jogviszony őt érintő oldalát peresíti. A mai szabályok keretében a jogviszony peresítését alapul vevő tézis nem is lenne értelmezhető: pl. mi legyen a pertárgyérték (az ellenfél követelését hogyan vegyük figyelembe), viszontkereset nélkül hogyan érvényesítsük az ellenfél jogait stb. Hogy egy jogi minősítés lehet-e egyáltalán kereset tárgya, lentebb vizsgáljuk meg.

A kereset tartalmában a bírósági jogvédelem határait szabjuk meg a kereseti kérelem formájában.⁸ A keresetfajták között az alapján teszünk tehát különbséget, hogy a jogvédelem melyik módjára irányulnak, azaz a kívánt ítélet megállapításban, marasztalásban vagy jogalakításban áll-e.⁹ Mások az említett kategóriákat nem tartják kizárólagosnak. Magyary szerint a kereset megállapításra vagy konstituálásra irányul, mindkét típusban elképzelhető marasztalás kérése, azaz a marasztalási keresetek nem képeznek külön csoportot.¹⁰ Tekintettel arra, hogy átfedéseket fedezhetünk fel az egyes kereset- és ítéletfajták között (pl. a marasztalás is tartalmaz megállapítási elemet), egyes szerzők szerint mindegyik szembeállítható a másik kettővel, így valójában marasztalási-nem

⁴ NOVÁK: i.m. 20.

⁵ NOVÁK: i.m. 21.

⁶ NOVÁK: i.m. 27-28.

⁷ PLÓSZ Sándor: A keresetjogról. In: *Összegyűjtött dolgozatai*. Budapest, 1927. 50. o.

⁸ NOVÁK: i.m. 29. o.

⁹ MÓRA Mihály: A megállapítási kereset tárgya, fajai és a jogmegóvás szükségessége. *Jogtudományi Közöny* 1961/10. 348-349. o.

¹⁰ MAGYARY Géza – NIZSALOVSZKY Endre: *Magyar polgári perjog*. Budapest, 1939. 351.o.

marasztalási, megállapítási–nem megállapítási, és jogalakítási–nem jogalakítási keresetről, illetve ítéletről beszélhetünk.¹¹

2.2. Az érvénytelen szerződések tekintetében releváns keresetek

A fenti fogalom-meghatározások egyrészt kijelölik azokat a kérdéseket, amelyeknek az egyes keresetek kapcsán figyelmet kell szentelnünk, másrészt iránymutatást adnak atekintetben is, hogy indokolt a megállapítás–marasztalás–jogalakítás felosztást kiindulópontul választani. Ennek megfelelően álljon itt elsőként egy táblázat,¹² amelyben összefoglalom az összes keresetfajtát, amely az érvénytelenséggel kapcsolatban releváns, majd egy rövid indokolása annak, hogy adott esetben miért nem indíthatók egyes keresetfajták, illetőleg miért maradnak ki mások a későbbi tárgyalásból.

Az elsődleges jogkövetkezményeket¹³ tekintve a következő keresetek vizsgálándók:

Semmisség			
megállapítás	negatív	az alperes jogának (felperes kötelezettségének) nem létezése	(I)
		a felperes jogának (alperes kötelezettségének) nem létezése	(1)
	pozitív		(2)
marasztalás			(3)
konstituálás			(4)

Megtámadás			
megállapítás	negatív	a felperes megtámadási jogának nem létezése	(II)
	pozitív		(5)
marasztalás			(6)
konstituálás			(III)

A másodlagos,¹⁴ illetve a harmadlagos¹⁵ jogkövetkezmények területén a lehetséges keresetek rendszere a fentihez képest sokkal egyszerűbb: a

¹¹ MÓRA: i.m. 349.

¹² A továbbiakban részletesen tárgyalt kereseteket római, azokat pedig, amelyek értelmezhetetlenségét vagy tárgyalásuk indokolatlanságát kívánom bizonyítani, arab számmal jelölöm.

¹³ Vö. Ptk. 6:108. §.

¹⁴ Tekintve, hogy mind a semmisségre, mind pedig a megtámadhatóságra, illetve a szerződés megtámadására

másodlagos jogkövetkezmények körében keresethalmazatot találunk (7, illetve IV), míg az esetleges harmadlagos jogkövetkezményeknél (más néven járulékos igények) egyszerű marasztalási keresetekről van szó (8).

2.3. A megállapításra irányuló keresetek

Jogrendünk finomabb eszközt kíván nyújtani azzal, hogy már jogsértés hiányában, a jogsértést megelőzően is bírósági védelmet biztosít.¹⁶ Ezen általános jogvédelmi instrumentum egyik intézményesült formája a megállapításra irányuló kereset. A megállapítási kereset feltételei: (a) a felperesnek valamilyen jogának kell az alperessel szemben fennállnia, illetve legalább is ezt kell állítania; (b) szükség legyen ennek az alperessel szembeni megóvására; (c) teljesítést ne követelhessen.¹⁷

2.3.1. A semmisség megállapítása

Ad (I) A semmisség megállapítása tárgyában sokáig nem volt egyszerű állást foglalni. A régi Ptk. 234.§ (1) bek. szerint a semmisségre *hivatkozni* volt szokás. Kisfaludi ennek megfelelően teljesen következetesen írta, hogy a semmisség megállapítása iránt nem lehet pert indítani, arra hivatkozni kell.¹⁸ A hivatkozás azonban ebben az értelemben jóval tágabb: szolgálhat védekezésül (kifogás), illetve támadás alapjául, azaz hogy a szerződés érvénytelen, így pedig a felperes a másodlagos, illetve harmadlagos jogkövetkezmények levonását kívánja. E tekintetben idézhető Novák, aki megállapítja, hogy a szerződés semmis jellegének megállapításához, azaz a kötelmi viszony feloldásához külön peres eljárás nem szükséges.¹⁹ A hivatkozás ráadásul az elsődleges jogkövetkezmények körében nem ütközhet sem időbeli, sem személyi korlátokba a régi Ptk. megfogalmazása szerint.

Már a régi Ptk.-ban is megjelenő²⁰ és a Ptk. 6:108. § (2) bekezdésébe ismételtelen felvett rendelkezés szerint ugyanakkor külön szabályozást nyert az érvénytelenség (és ezzel a semmisség) megállapítása, amely így a Pp. 123. §-tól függetlenül lehetőséget biztosít megállapítási kereset benyújtására. Ennyiben tehát a semmisségre való hivatkozás jelenleg

visszavezethető érvénytelenségnek az esetleges teljesítést követően azonosak a jogkövetkezményei, ennél fogva a tárgyalásuk ilyesfajta distinkció nélkül indokolt – vö. Ptk. 6:88. § (1) bek., 6:89. § (1) bek., 6:108. §§.

¹⁵ Vö. 6:115. §.

¹⁶ MÓRA: i.m. 342.

¹⁷ NOVÁK: i.m. 80.

¹⁸ KISFALUDI András: *Az adásvételi szerződés*. Budapest, 2003. 144.

¹⁹ NOVÁK: i.m. 165.

²⁰ Vö. régi Ptk. 239/A. §.

egyértelműen a védekezésre (kifogásra) redukálódott, a támadásra (keresetindításra) külön jogalapot kaptak a potenciális felperesek.

A továbbiakban a Pp. 123. § szerinti megállapítási kereset egyes előfeltételeit vizsgáljuk, kitérve egyúttal a Ptk. 6:108. § (2) bekezdésének az elemzésére is:

a) A perrel védelemben részesíteni kívánt jognak megsértettnek vagy veszélyeztetettnek kell lennie.²¹ Míg ez a megtámadási kereset céljával összeegyeztethető akként, hogy a fél a megtámadási jogát, mivel nem sikerült peren kívül érvényt szerezni neki, úgymond veszélyeztetettnek tekintjük, addig a semmisségi keresetnél ugyanezt nem tudjuk így levezetni.

Mindenekelőtt azt kell tisztáznunk, hogy a semmisség lényege nem jog, hanem egy jogi tény: a felek akaratnyilatkozatainak (szerződés) megtétele mellett egy semmisségi ok²² is fennforog. Ehhez a tényálláshoz pedig ipso iure az érvénytelenség elsődleges jogkövetkezményei fűződnek a felek minden további cselekménye nélkül. Azt lehet tehát mondani: nem a semmisséget mint jogi minősítést (illetve az annak alapjául szolgáló, a történeti tényállás körébe tartozó tényeket), hanem valójában a szerződésből eredő tartozások, kötelezettségek fenn nem állását kérjük megállapítani, amikor a szerződés semmisségének a megállapítását kérjük.²³

A Pp. ugyanakkor nem határozza meg, mi lehet a megállapítási kereset tárgya: csak jog vagy akár tények is. A hiány alapot adhat a kiterjesztő értelmezésnek.

Az 1911-es Pp.-t megelőzően is szilárd volt az a meggyőződés, hogy a per tárgya csak jog (jogviszony) lehet, s csak kivételesen egy tényállás. Egyetlen kivétel az okirat valóságának vagy valótlanágának megállapítása iránti per²⁴ volt.²⁵ „A megállapítás nem a jogot, illetve a jogviszonyt keletkeztető tényekre, pld. nem a szerződéskötés tényére, hanem azok joghatályára, tehát pld. a szerződési viszonyra vonatkozik.”²⁶

²¹ NOVÁK: i.m. 13. és 28.

²² Néhány példa: A külvilági megjelenésében (pl. okirat formájában) hibátlan szerződés mellé társul az a tény (amely magából a szerződésből nem derül ki), hogy az egyik fél a másik fél helyzetének kihasználásával kötötte ki a szerződés szerinti aránytalan előnyt. Ugyancsak ilyen, az akaratnyilatkozatoktól elkülönülő tény az egyik fél kényszere vagy fenyegetettsége, mint akarathiba. Valójában tehát olyan tényről van szó, amely az eddig ismert tényeket kiegészítve, eltérő jogi hatást eredményez – ezt nevezte Magyary a jogi hatás tagadása egyik esetének, I. MAGYARY Géza: *Magyar polgári perjog*. Budapest, 1913. 183.

²³ Az egyszerűség kedvéért „a semmisség elsődleges jogkövetkezményeinek megállapítása” helyett a továbbiakban „a semmisség megállapítása” elnevezést használom.

²⁴ Később a 1911-es Pp. 130. § tételesen lehetővé is tette.

²⁵ BACSÓ Jenő: *A jogvédelem előfeltételei a polgári perben*. Máramarosziget, 1910. 114.

²⁶ BACSÓ: i.m. 221.

Móra tartalmilag egyenrangúnak tartja az okirat valódiságának megállapítását az okiraton alapuló jogviszony fennállásának vagy fenn nem állásának a megállapításával.²⁷ Bacsó szerint semmis jogügylet esetén negatív megállapítási kereset indítható a létrehozni kívánt jogviszony nem létezésének megállapítása iránt.²⁸ Az elméleti lehetőség²⁹ mellett azonban a Pp. alapulvételével főszabályként mégis csak „jogok” megállapításáról beszélhetünk, a számadás helyességének megállapítása³⁰ is (kivételként) csak a számadási kötelezettség megállapítása mellett lehet a kereset tárgya.

A jogviszony nem létezésének állítása (amely nem egyenlő a kereseti kérelemmel) nem tartozik a kereset alapjához, illetve ennek bizonyítása sem terheli a felperest. Ha bizonyos jogszünető tényeket hoz fel,³¹ azok már perbeli kifogásoknak minősülnek, s így nem tartoznak a kereset tényalapjához. De ismeretes ezzel ellentétes felfogás is (pl. Magyary részéről).³²

Ezen megfontolások tükrében a hatályos Ptk. 6:108. § (2) bekezdésében foglalt szabály a perjogi dogmatika szerint nehezen tartható, hiszen a jogi minősítés megállapítása nem lehet a kereset tárgya, hiszen nem jog. Áthidalható a törés ugyanakkor, ha a „*szereződés érvénytelenségének megállapítása*” alatt továbbra is azt értjük, hogy valójában a szerződésből eredő tartozások, kötelezettségek fenn nem állásának a megállapításáról van szó.

b) Az ügyfélegyenlőség és a jog által védett érdekek azonos mértékű biztosítása megkívánja, hogy a fél kötöttségektől mentes helyzetét akkor is kimutathassa és magát minden jövőbeni támadástól mentesíthesse, ha a másik fél ilyen támadást vele szemben nem indít.³³ Móra viszont a jogmegóvási érdek szigorúbb vizsgálata mellett érvel. A másik oldalról nézve ugyanis látható, hogy egy indokolatlan negatív megállapítási keresettel az alperest is lehet zaklatni.³⁴

Főszabály szerint az szükséges, hogy a felperes által tagadott jogviszony alanyai a felperes és az alperes legyenek, vagy a felperesnek a jogviszonyra vonatkozóan külön³⁵ (pl. jogszabály adta) keresetindítási joga

²⁷ MÓRA: i.m. 520.

²⁸ BACSÓ: i.m. 239.

²⁹ Vö. PLÓSZ: i.m. 33-34.

³⁰ NOVÁK: i.m. 107.

³¹ Erre a felperes akkor kénytelen, amikor a felperes valamely a jogviszony keletkezését alátámasztó tényeket már a keresetindításkor mégis beismer, vagy az alperes ezeket sikerrel bizonyítja.

³² BACSÓ: i.m. 229-231.

³³ NOVÁK: i.m. 98.

³⁴ MÓRA: i.m. 524.

³⁵ Itt jól megfigyelhető a perbeli keresetjog önállósága, mivel itt nincs is semmiféle magánjogi jogviszony.

legyen.³⁶ De nem tagadjuk annak lehetőségét sem, hogy a fentiekén túl harmadik fél indítson keresetet. E személy nem érintett ugyan a szerződésből származó jogviszonyban, mégsem zárhatjuk ki, hogy nincs a semmisség által sértett vagy veszélyeztetett joga, hiszen a Pp. 3. §-ában foglalt jogi érdekeltség³⁷ a megállapítási kereset esetében a jogmegóvási szükséglettel azonos.³⁸ Viszont nyilván magasabb mércét kell állítanunk vele szemben, hiszen – mivel nem vesz részt a jogviszonyban – kevesebb szól az érdekeltsége mellett.

Esetről esetre, az anyagi jogviszonyt közelebből szemügyre véve kell megítélnünk, hogy fennáll-e a jogmegóvási szükséglet, vagy elfogadjuk-e azt az érvet, hogy a kötelezettségeitől mentesülni kívánó felperes a semmisségre peren kívül is mindig hivatkozhat, illetve egy ellene indított perben védekezésként felhozhatja.³⁹

Ingatlanok érintettsége esetén mégis megállapíthatunk egy tágabb esetcsoportot. Az ingatlanügyi hatóság korlátozott mértékben vizsgálhatja ugyanis az alapul fekvő anyagi jogviszonyt: e jogköre csak a bejegyzés alapjául szolgáló okirat ún. nyilvánvaló érvénytelenségének⁴⁰ megállapítására terjed ki.⁴¹ A nyilvánkönyvi felülvizsgálat szűk tartalma miatt indokolt lehet a semmisség megállapításának megengedése, hiszen egy ilyen tárgyú per megindítása az ingatlan-nyilvántartási eljárás felfüggesztését és ezzel a későbbi érvénytelen bejegyzés egyfajta megelőzését vonja maga után.

Fontos megjegyezni, hogy a semmisség megállapítása határidő nélküli. Az érvénytelen szerződésből látszólag kötelmi jogok származnak, amelyek – ha a semmisséget ez idő alatt nem észlelik, akkor a látszat szerint – elévülhetnek. De az elévülés hivatalból nem vehető figyelembe, s így nem a Pp. 123.§ szerinti megengedhetőségre, hanem az érdemi döntésre hat ki, ha hivatkoznak rá. Ennek megfelelően legfeljebb az lehet mérlegelés tárgya, hogy a jogmegóvási szükséglet időmúlás miatt elveszett.

BACSÓ: i.m. 228.

³⁶ BACSÓ: i.m. 225.

³⁷ Vö. BH 1991. 107., BH 1997. 439., BH 2001. 335., EBH 1999. 14., EBH 2004.1042., BH 1991. 107. BH 2004. 503.

³⁸ Vö. BDT 2006. 1470.

³⁹ Vö. BDT 2005. 1148., BH 1985. 195.

⁴⁰ Az ingatlan-nyilvántartásról szóló 1997. évi CXLI. törvény szabályai szerint bejegyzés alapjául csak érvényes okirat jöhet számításba, amely – ahogy az Alkotmánybíróság összefoglalta – hamis vagy hamisított magánokirat, illetve közokirat, valamint olyan okirat lehet, amelyben foglalt jognyilatkozat vagy szerződés érvénytelen. Az érvénytelenség hatásai nem orvosolhatóak a földhivatali eljárásban (legfeljebb a kérelem elutasítását vonják maguk után), így azok polgári peres útra tartoznak. – Vö. 80/2006. (XII. 20.) AB határozat, ABH 2006, 892, 895-896. o.

⁴¹ KURUCZ Mihály: A jogerőhatás és a közhitelesség jogvédelmi hatásainak kollíziója az 1997. évi CXLI. tv. által szabályozott ingatlan-nyilvántartásban. *Magyar Jog* 2007/8. 462.

Ki kell emelnünk, hogy a megállapítási érdek a jogvédelemnek és nem a pernek az előfeltétele. Ha a bíróság a hiányát állapítja meg, az az ügy érdemében hozott döntésnek számít, jóllehet a kereset tárgyát képező jog fennállásáról vagy fenn nem állásáról nem határoz.⁴²

A Pp. 123. § szerinti jogmegóvási szükségletet a Ptk. 6:108. § (2) bekezdésével és a 6:88. § (2) bekezdésének második fordulatával összehasonlítva látható, a Ptk. e körben tudatosan elmozdult a Pp. 123. §-ának alkalmazásától – amelyet egyébként korábban a fentiekkel egyezően a Legfelsőbb Bíróság is támogatott⁴³ –, és a jogi érdek kategóriára helyezkedett. Látható, hogy a jogi érdek az anyagi jogi, statikus életviszonyokból indul ki, míg a jogmegóvási szükséglet nagyobb bírói mozgásteret engedő kategória, amely több más aspektus figyelembe vételére is lehetőséget ad.

c) A teljesítés követelhetőségének hiánya voltaképpen a jogmegóvási szükség egyik alosztala, amelyet a jogalkotó kiemelt.⁴⁴ Elsőként említendő, hogy a Pp. 123. § „teljesítésről” szól, amely anyagi jogi kategória, míg a perjogi terminológiának a „marasztalás” felel meg. A teljesítés „a kötelelem tartalmának megfelelő szolgáltatás véghezvitele, megvalósítása a hitelező részére.” A marasztalás pedig „a bíróságnak a perbeli cselekménye: a felperes, aki nem csupán a kötelmi hitelező lehet, keresetének helyt adva a bíróság a jogsérelem orvoslására alkalmas intézkedéseket elrendeli, vagyis a végrehajtható ítéleti paranccsal kötelezi az alperest, aki nem csupán az adós lehet, meghatározott magatartásra.” Amikor tehát a Pp. a teljesítés követelhetőségének hiányáról beszél, akkor a figyelmét nem a marasztalásra, hanem arra irányítja, hogy a jogosultság a teljesítés követelhetőségében áll-e. A kötelmi jog területén ez elsődlegesen idődimenziót jelent (a követelés még nem nyílt meg, illetve már nem áll fenn), míg a kötelmi jogon kívüli esetek a „jogviszony természeténél fogva” kategóriát töltik meg.⁴⁵

A semmisség elsődleges jogkövetkezményét szemügyre véve egyértelmű, hogy a teljesítés követelhetőségének hiánya nem az idődimenziótól, hanem a jog fenn nem állásából következik, hiszen a szerződés témám szempontjából csak kötelmi tárgyú lehet. Móra azon nézetét, hogy a negatív megállapítási kereset a „valamely más okból” csoportba sorolható,⁴⁶ tehát csak osztani tudjuk.

⁴² BACSÓ: i.m. 94.

⁴³ Vö. 2/2010. (VI. 28.) PK vélemény 1. pontjával.

⁴⁴ MÓRA: i.m. 524.

⁴⁵ MÓRA: i.m. 522.

⁴⁶ MÓRA: i.m. 528.

A törvényben megfogalmazott esetek közül Novák külön megemlíti az okirat valótlanságának megállapítását „*a jogviszony természetét*” illetően,⁴⁷ amely alatt az okirat, mint bizonyítási eszköz léte, vagyis nem az általa bizonyított tények, azaz a jogviszony fennállása körül folyik a vita.

Az érvénytelen szerződés teljesítés előtti (így csupán az érvénytelenség, illetve semmisség megállapítására lehetőséget adó) állapotát és a teljesítést követő, eltérő anyagi jogi rendezést kívánó élethelyzetet elválasztó distinkció a Ptk.-ban is megtalálható. A Ptk. 6:108. § (2) bekezdése ugyanis úgy fogalmaz, hogy a fél a szerződés érvénytelenségének megállapítását a bíróságtól anélkül is kérheti, hogy az érvénytelenség [tegyük hozzá: egyéb] következményeinek az alkalmazását kérné. Ennek megfelelően továbbra is egyértelmű, hogy a semmisség megállapítása mint elsődleges jogkövetkezmény tekintetében teljesítésről, illetve az ahhoz fűződő rendezési mechanizmusokról nem beszélhetünk.

Végezetül nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a megállapító ítélet nem mindig megállapítási kereseten nyugszik. Minden pozitív megállapítási keresetet, sőt a marasztalási keresetet elutasító ítélet is megállapítási ítélet arra vonatkozóan, hogy a keresetben foglalt *jog nem áll fenn*. Az ilyen negatív megállapító ítélet az alperesnek nyújt jogvédelmet, és ennyiben preventív jellegű.⁴⁸

2.3.2. A megtámadási jog megállapítása

Ad II) A megtámadás jogának fennállásáról folyó jogvitában a kereset nem ütközik akadályba már a vizsgálat legelején: itt kétségtelenül jog a kereset tárgya. A kereset célja e körben nem más, mint hogy az ítélet kimondja: nincs az alperesnek megtámadási joga (mert abszolút nincs vagy elévült), így a szerződés érvényessége e tekintetben nincs bizonytalanságban a jövőre nézve sem. Harmadik személy keresetindítása jelen esetben sem zárható ki, de ismét magasabb mércének kell megfelelnie.⁴⁹

⁴⁷ NOVÁK: i.m. 81.

⁴⁸ MÓRA: i.m. 344.

⁴⁹ L. *Ad (I) b)* pont.

2.4. A megtámadási kereset

2.4.1. Az érvényesítés módja

A megtámadáshoz minden jogrendszer külön eljárást kíván, legfeljebb abban van különbség, hogy elegendő-e peren kívüli eljárás, vagy peres eljárás kell.⁵⁰ A BGB pl. megelégszik annyival, hogy a megtámadásra jogosult nyilatkozatot intézzen a másik félhez⁵¹ (§ 143 Abs. 1), így teljesen lemond a bíróság közreműködéséről.⁵² A másik véglet dogmatikailag nyilván az lenne, ha minden esetben kizárólag bíróság konstruálhatná meg a megtámadás folytán fellépő érvénytelenségét.

A régi Ptk. e tekintetben is sajátos megoldást alkalmazott. A régi Ptk. 7. §-ban leírt általános igényérvényesítési módhoz – a bírósági úthoz – képest a régi Ptk. 236. §-a külön módszert vezetett be a megtámadásra. Az alanyi jog megléte ugyanis, ha azt a másik fél nem ismeri el,⁵³ nem függ a keresettel való érvényesítéstől, sőt hatalmasság esetében a másik fél együttműködésére sincs szükség, hiszen önmagában képes jogviszonyok megváltoztatására. Ezzel szemben megtámadás esetén, ha a közlés eredménytelen volt, az érvényesítéshez elkerülhetetlen a bírói út.

Szladits szerint⁵⁴ a hatalmasság gyakorlása főszabály szerint egyoldalú jognyilatkozattal történik. Bizonyos esetekben azonban polgári perre van szükség. A kivételek mögött elsősorban jogpolitikai indokok húzódnak, tekintetbe véve a hatalmassággal elérni kívánt joghatás intenzitását és az érintett életviszony jelentőségét. Weiss is úgy tartja, hogy végső soron jogalkotói döntés, hogy a megtámadáshoz elegendő-e a peren kívüli megtámadó nyilatkozat, vagy az csak keresettel érvényesíthető.⁵⁵ A joghatások intenzitása kapcsán nehezebb egyértelmű tendenciát találni, ugyanis pl. mind a felmondás, mind a megtámadás hatásában megszünteti a követelés alapját, mégis csak az utóbbinál szükséges keresetindítás. Annyi dogmatikai finomság mégis tapasztalható, hogy felmondás esetén a maga nemében hibátlan jog válik a jövőre nézve megszűntté, míg a megtámadás a jog keletkezésére visszamenőleg teszi azt nem létezővé, azaz kizárja.⁵⁶ Az érintett életviszonnal kapcsolatban

⁵⁰ WEISS Emília: *A szerződés érvénytelensége a polgári jogban*. Budapest, 1969. 191.

⁵¹ A továbbiakban, nemcsak a BGB tekintetében, „a másik fél” alatt a szerződés megkötésében részvevő valamennyi személyt, kivéve a megtámadás kezdeményezőjét értem.

⁵² Kitévő magyar példa erre a megoldásra a felmondás gyakorlása.

⁵³ Pl. ha egy fizetési kötelezettséget a másik fél nem ismer el, s így nem teljesít, akkor hitelező állami segítség nélkül nem juthat a pénzéhez.

⁵⁴ SZLADITS Károly: Magánjogi helyzetek. In SZLADITS Károly (szerk.): *A magyar magánjog*. Első kötet. Reprint. Pécs, 1999. 236.

⁵⁵ WEISS: i.m. 45.

⁵⁶ Szladits meg is jegyzi, hogy valójában nem is jogszünetető, hanem jogkizáró hatással rendelkezik. – Ld. SZLADITS: i.m. 235.; 6. lj.

többek közt a házasság felbontása szorul csak bírói közreműködésre, míg egy szerződés felmondásához egy jognyilatkozat is elég lenne.

Weiss úgy véli, hogy ha csupán írásbeli nyilatkozatot kívánunk meg, a megtámadás gyakorlati jelentőségét csökkentjük, mert a megtámadásra jogosult, ha a peren kívüli megtámadása eredménytelen marad, úgymint bírói úton fog majd igényének érvényt szerezni, ha viszont célt ér, felesleges perlekedést takarít meg. Ezek a szempontok szerencsésen találkoznak a régi Ptk. 236. § (1) bekezdésében.⁵⁷ (Hasonló dilemmával találkozunk egyébként más jogrendszerben is.)⁵⁸ A Ptk. ennek megfelelően helyesen egyezteteti össze a forgalombiztonság szempontjait azzal a jogpolitikai céllal, hogy a felek jogviszonyukat – ha ez lehetséges – bírói út igénybevétele nélkül, békésen rendezzék egymás közt.

Mit kellett azonban a közlés eredményességén érteni?⁵⁹ A kérdés fontossága abban rejlik, hogy eredménytelen megtámadó nyilatkozat esetén a megtámadási jogot haladéktalanul perrel kell érvényesíteni; ha pedig eredményes, de a másik fél nem tenne eleget az ügylet érvénytelensége folytán rá háruló kötelezettségeknek, nem áll fenn a haladéktalan érvényesítési kötelezettség. A szakirodalomban két álláspont olvasható. Az egyik szerint csak akkor beszélhetünk eredményességről, ha a felek közti jogvita peren kívüli elintézésére vezetett. A másik szerint már akkor eredményes, ha a szerződő partner az ügylet érvénytelenségi hibáját elismeri, függetlenül attól, hogy további kérdésekben, különösen az érvénytelenség másodlagos és harmadlagos jogkövetkezményei kérdésében a felek között még jogbizonytalanság van.⁶⁰ Részünkről az utóbbival értek egyet.⁶¹

A fentiekből kitűnik, hogy a peres út csak a másik fél által el nem ismert megtámadáshoz volt csak szükséges, ilyen értelemben félúton volt a pusztán közléses és a kizárólag bírósági utas megoldás között. Ám valójában a megoldás a dogmatikailag hatalmasság jellegétől erősen eltávolodott, mert a megtámadás érvényesülése részben a másik fél akaratától függött (vö. alanyi jogok), részben pedig bírói úton

⁵⁷ WEISS: i.m. 191.

⁵⁸ Valójában a német BGB rendszerében sem magától értetődő, hogy a megtámadás és az esetleg bekövetkező jogalap nélküli gazdagodás problémamentesen lebonnyolódjon. Ha a másik fél nem együttműködő, ugyanúgy indíthat pert a megtámadási nyilatkozat meg nem engedhetősége miatt (így valójában az érvénytelenség megakadályozása végett), illetve a teljesített szolgáltatás visszaszerzése végett.

⁵⁹ WEISS: i.m. 216.

⁶⁰ WEISS: i.m. 216-217.

⁶¹ WEISS felhívja arra a figyelmet, hogy a közlést tudomásul vevő nyilatkozat mellett közölt további igények, ha formailag nem is, tartalmukban mégis esetleg éppen az el nem ismerést fejezhetik ki. Ezért nem helyesli azt, hogy ez esetben a megtámadásra jogosult igényei peres úton való érvényesítésére, pusztán azért, mert a másik fél az ügylet érvénytelenségét formailag nem vitatta, a rendes elévülési időn belül adjunk lehetőséget. WEISS: i.m. 217-218.

kikényszeríthető hatalmasságot írt le, amihez nem kell a másik fél hozzájárulása.

Kérdéses volt továbbá, hogy a peres úton való megtámadásnak törvényes előfeltétele-e a megtámadás írásbeli közlése vagy sem. A kérdésre a Ptk. miniszteri indokolása igenlő választ adott. Novák szerint az előzetes közlés nem lehetősége, hanem kötelessége a félnek, elmulasztása esetén a keresetet hivatalból el kell utasítani. Weiss szerint azonban ez sem a régi Ptk. szövegéből nem olvasható ki, és az írásbeli közlést előíró szabály rendeltetéséből sem következtethető ki. Az elmulasztása csak a perköltség⁶² viselésére lehet kihatással.⁶³ Részünkről az utóbbi állásponttal tudunk egyetérteni, ugyanakkor hozzátennénk, hogy a Pp. 121/A.§ értelmében a jogi személy gazdálkodó szervezetek egymás közötti jogvitáiban az ilyesfajta előzetes egyeztetés,⁶⁴ illetve annak megkísérlésének elmaradása mégis perakadálnak minősül.⁶⁵

Összefoglalva: a régi Ptk. alapján a megtámadás érvényesítése nem abból állt, hogy egy már fennálló jogot deklaráljanak, hanem a megtámadás a bírói út segítségével érte el az érvénytelenséget. Az egyetlen kivétel az volt, hogy ha a felek egyezsége jutnak, s kvázi közös megegyezéssel megszüntetik⁶⁶ a szerződést.

A Ptk.6:89. § (3) bek. nagyrészt követi a régi Ptk. megoldását (jognyilatkozattal való megtámadás, ennek eredménytelensége esetén pedig bíróság előtti igényérvényesítés). Kifejezett szabállyá vált ugyanakkor az, hogy megtámadás ezt a lépcsőzetes rendszert kihagyva egyből bírósági úton is érvényesíthető legyen.

2.4.2. A megtámadási kereset konstitutivitása

Ad (III) Jogalakítási keresettel a felperes egy jogviszony módosítását, megszüntetését vagy létesítését kéri a bíróságtól.⁶⁷ Míg a marasztaló és a megállapító ítélet *a magánjogi tényállást*, az abból fakadó jogokat, kötelezettségeket csak megállapítja – a marasztaló ítélet is csak annyi hatással van rá, hogy a magánjogi parancs mellé egy közjogit is társít –, addig a konstitutív ítélet közvetlen hatással van rá.⁶⁸

⁶² Vö. BH 1962/10. 3309. sz.

⁶³ WEISS: i.m. 218-219.

⁶⁴ Természetesen a Pp. 121/A. §-át nem a megtámadásra hegyezték ki, de a Ptk. 236. § (1) bekezdésével összevetve mégis lehet ilyen értelmezése.

⁶⁵ Vö. Pp. 130. § (1) bek. i/ pont.

⁶⁶ Dogmatikailag nem feleltethető meg a kettő egymásnak, de hatásukban mégis nagyon hasonlóak.

⁶⁷ NOVÁK: i.m. 113.

⁶⁸ BACSÓ: i.m. 175.

Novák szerint a kereset tárgya az a jogviszony, amely megváltoztatását, létrehozatalát vagy megszüntetését kérjük – pusztán jog nem jöhet számításba.⁶⁹ Ismeretes ellenkező álláspont – amit mi is osztunk – miszerint a felperes jogállapot-változtatásra vonatkozó anyagi joga (a megtámadási jog) a kereset tárgya. Anyagi jogerő is csak a megtámadási jog fennállására, illetve fenn nem állására (ezt hívhatjuk a konstitutív ítélet megállapító tartalmának) terjedhet ki, hiszen a megváltoztatandó, megszüntetendő, létesítendő jogviszonyra semmilyen döntést nem tartalmaz.⁷⁰ Az utóbbi nézetet megerősíti az is, hogy a megtámadásra jogosult nem feltétlenül egyezik meg a megváltoztatandó jogviszony alanyával.⁷¹

Bacsó szerint a jogvédelem megadása feltételezi egy jog (jogviszony) fennállását,⁷² úgymond, a jogvédelem materiális előfeltételeként. Ez lehet már igény állapotába került jog (marasztalásnál), igény állapotába még nem került jog (pozitív megállapításnál), s lehet „jogállapotváltatásra menő jog”⁷³ (jogalakító keresetet, így a megtámadási kereset is).⁷⁴ A konstitutív ítéleteknél ugyanis nem már fennálló jogot akarunk érvényesíteni, hanem épp jogot szeretnénk létrehozni. „A megtámadás konstitutív, szemben a semmisséggel, amely deklaratív.”⁷⁵ Nem lehet tehát előfeltétele egy – akár az ítélettel megszülető – jog sérelme, mégis több esetben jogsérelem⁷⁶ ad alapot a konstitutív kereset megindítására.⁷⁷

„Jogállapotváltatásra menő jogok” csak jogszabályon alapulhatnak,⁷⁸ hiszen a bíróság beavatkozási hatalmának határt kell szabni. A jogállapot-megváltoztatási jog, mint a felperes védelmi szükséglete, törvény által adott, nem pedig esetről esetre vizsgálendő, mint a megállapítási perekben.⁷⁹ A „jogállapotváltatásra menő anyagi (magán) jog” sajátossága, hogy az alapján a felperes (a jogosított) az alperestől nem követelhet semmit, egyoldalú akaratnyilatkozata a jogállapot megváltoztatását idézi elő: az akarat-kijelentés vagy már egymagában létesíti a jogváltozást, vagy kereseti formában állami közreműködést hív fel.⁸⁰ Utóbbi esetben „a jogállapotváltatás az erre irányuló anyagi jog

⁶⁹ NOVÁK: i.m. 118.

⁷⁰ BACSÓ: i.m. 240.

⁷¹ BACSÓ: i.m. 248.

⁷² Egyetlen kivétel a negatív megállapítási kereset.

⁷³ Bacsó szóhasználata.

⁷⁴ BACSÓ: i.m. 115-116.

⁷⁵ TÖRÖK Tamás: Érvénytelenség és személyi hatálytalanság. *Gazdaság és Jog* 2002/12. 15.

⁷⁶ Ennek tekinthető, ha a megtámadási jogot a keresetindítás előtt a többi fél nem fogadja el, így kvázi megsérti.

⁷⁷ BECK Salamon: Bíráló ítélet – rendező ítélet. *Jogtudományi Közlöny* 1952/5. 226.

⁷⁸ NOVÁK: i.m. 116.

⁷⁹ BACSÓ: i.m. 247-248.

⁸⁰ BACSÓ: i.m. 241.

*keresetben történt gyakorlásához és a bírói ítélethez, tehát kettős tényálladékhoz fűződik.*⁸¹

Azonban „[a]z akaratkijelentés itt (is) csak tényálladék.”⁸² A megtámadási jog keresettel történő gyakorlása olyannyira tény, hogy hatása keresetelállás esetén is fennmarad – állítja Bacsó –⁸³, azaz az alperes nem nyer olyan értelemben jogvédelmet, hogy érdemben elutasító ítéletet kap. A keresetelállás ugyanis érdemben nem tesz pontot a per végére, így ismételt keresetindítás esetén – a már gyakorolt megtámadási jog hatályára hivatkozva – ugyanúgy lefolyhat érdemben – akár a felperes pernyertességével is – a per, mint visszavonás nélkül lefolyhatott volna. Az alperes csak akkor kap érdemi jogvédelmet, ha a megtámadási jog hiánya miatt érdemi elutasító ítéletre kerül sor.

Véleményünk szerint azonban ez mégsem vezethet konstitutív ítélet meghozatalához. Igaz, hogy a megtámadási jog gyakorlásával végleg „kimerült”, anyagi jogi hatása nem vonható vissza, mégis a keresetnek, mint perceselexménynek a visszavonása a per érdemi befejezését, azaz a jogalakítás kettős tényálladékának részét képező bírói ítéletet akadályozza meg.

2.5. A másodlagos igények keresete – keresethalmazat

Ad (IV) Törvényen alapuló, kötelmi és dologi⁸⁴ igényekkel állunk szemben, amelyek a „látszat” (érvénytelen szerződésből eredő jogviszony) helyébe lépnek, amint teljesítés következik be – úgymond az eredeti állapot visszaállítása érdekében. A régi Ptk. 237.§-ban azonban még az érvényessé és a hatályossá nyilvánítás is szerepel, amelyek konstitutív jellegűek,⁸⁵ hiszen a teljesítéssel *ipso iure* létrejövő törvényi kötelmet felváltja az érvénytelen szerződéstől független, új⁸⁶ jogviszony, amelyet a bíróság konstruál. Beck *rendezőnek* nevezi azokat az *ítéleteket*, amelyek ilyen értelemben a jövőre nézve új rendet szabnak.⁸⁷

Arról van-e szó, hogy ugyanabból az alapból több jog származik, s a fél dönti el, hogy melyiket érvényesíti, vagy a bíróság hivatalból dönt?

⁸¹ BACSÓ: i.m. 166.

⁸² BACSÓ: i.m. 256.

⁸³ BACSÓ: i.m. 254.

⁸⁴ VÉKÁS Lajos: *Parerga*. Budapest, 2008. 181.

⁸⁵ Vö. KÖRÖS András: Az érvénytelen szerződés érvényessé nyilvánítása. *Jogtudományi Közlöny* 1980/8. 490., VÉKÁS Lajos: Az érvénytelen szerződés bírói hatályossá nyilvánítása. *Magyar Jog* 1963/11. 502.

⁸⁶ Vö. VÉKÁS: i.m. 1963. 502.

⁸⁷ BECK: i.m. 226.

A régi Ptk. alapján a jogi helyzet messze nem volt egyértelmű. Egyrészt irányadó az a polgári perjogi alapszabály, hogy a bíróság a (kereseti) kérelemhez kötött, azaz nem döntet másról, mint amit a felperes kér. Ilyen értelemben tehát eredeti állapot visszaállítása helyett nem rendelkezhetne a szerződés érvényessé nyilvánításáról, legfeljebb az eredeti állapot visszaállításának lehetetlensége esetén a vonatkozó keresetet elutasíthatná. Megalkotható ugyanakkor a régi Ptk. 237. § szerinti jogkövetkezmények között egyfajta hierarchikus rendszer.⁸⁸ Felfogható tehát az érvénytelenség másodlagos jogkövetkezményeinek alkalmazása úgy is, hogy a felperes valójában – a régi Ptk. 237. § szerinti hierarchiát követve – egyfajta látszólagos keresethalmazatot érvényesít.⁸⁹ Ebben a megoldásban a bíróság kérelemhez való kötöttsége megmaradhat, csupán a „kérelem”-ről kell kimondani, hogy az érvénytelenség másodlagos jogkövetkezményeinek a levonása szükségszerűen keresethalmazatnak minősül.

Ebben az értelemben az alábbi tárgyi keresethalmazattal állhatnánk szemben:

1. Ha az érvénytelenség oka nem küszöbölhető ki és
 - a) az eredeti állapot helyreállítható: *in integrum restitutio*,
 - b) az eredeti állapot nem állítható helyre: hatályossá nyilvánítás;
2. Ha az érvénytelenségi oka kiküszöbölhető és
 - a) az eredeti állapot helyreállítható: érvényessé nyilvánítás vagy *in integrum restitutio*;
 - b) az eredeti állapot nem állítható helyre: érvényessé nyilvánítás vagy hatályossá nyilvánítás⁹⁰ a kereseti kérelem.

A leírásból kitűnhet, hogy valójában az összes orvoslási módhoz ugyanazon tényállási elemek (történt-e teljesítés, reverzibilis-e, az érvénytelenségi ok kiküszöbölhető-e) kapcsolódnak. A felperesnek tehát ugyanazokra a tényekre vonatkozóan kell bizonyítást kezdeményeznie, s ezeknek a tényeknek a pozitív-negatív értékelése rajzolja ki a végül megmaradó kereseti kérelmet. Tehát szemben pl. egy kártérítési igénnyel, ahol akár egy feltétel hiánya a kereset elutasításához vezet, addig itt csak

⁸⁸ A látszólagos keresethalmazatok „olyan keresettöbbségi esetek, midőn az egyes keresetek egymástól kölcsönösen függenek, ill. egymást kölcsönösen kizárják és egyidejű létezésük csak átmeneti jellegű, kielégítést pedig végső soron csupán egyikük nyerhet.” NÉVAI László – SZILBEREKY Jenő: *Polgári eljárásjog*. Budapest, 1964. 226-227.

⁸⁹ Vö. még Farkas gondolatával, miszerint „[a] fél a keresetét annak a tudatában adja be, hogy az alább tárgyalt kérdésben a bíróság hivatalból hoz határozatot, ezért mintegy magában foglalja ezek lehetőségét is az elterjesztett kereseti kérelem.” FARKAS József: *A jogerő a magyar polgári peres eljárásban*. Budapest, 1976. 78.

⁹⁰ A lépcsőzetes levezetést l. KÖRÖS: i.m. 488.

másik orvoslási módot nyit meg. A régi Ptk. 237.§-beli rezsím logikailag zárt, azaz ha teljesítés történt, valamelyik kereseti kérelemnek helyt fog adni a bíróság.⁹¹

A Ptk. e tekintetben új helyzetet teremtett: a 6:108. § (3) bekezdése ugyanis explicit módon a bíróság mérlegelésétől teszi függővé, hogy a másodlagos jogkövetkezmények közül (eredeti állapot helyreállítása, érvényessé nyilvánítás, a hatályossá nyilvánítást felváltó alaptalan gazdagodás pénzbeni megtérítése) melyiket választja. A kérelemhez kötöttség elvével való összhang érdekében ugyanakkor felvethető, hogy a továbbiakban is egyfajta keresethalmazatként fogjuk fel a Ptk. 6:110-113. §§ szerinti jogkövetkezményeket.

2.6. Egyéb keresetek

Ad (1) A felperes a jogának fenn nem állása megállapítása iránt ésszerűségből, illetve a jogvédelmi szükség nyilvánvaló hiánya miatt nem indíthat keresetet. Ha a felperes úgy véli, hogy nem létezik a semmis szerződésen alapuló joga, egyszerűen nem érvényesíti, vagy lemond róla, de negatív megállapítási keresetre nincs szüksége.

Ad (2) A pozitív megállapításra irányuló kereset tárgyalása indokolatlan, hiszen a semmisség következtében éppen jogok keletkezése hiúsul meg. Azt kérni tehát, hogy a bíróság állapítsa meg fennállásukat, valójában semmi különbséget nem mutat más pozitív megállapítási perekthől, legfeljebb a bíróság észlelése folytán a keresetet elutasító ítélet születik.

Ad (3) és (6) Mivel az érvénytelenség elsődleges jogkövetkezményei úgymond csak a jogi valóságban okoznak változást (azaz csak az kerül megállapításra, hogy a *prima facie* létező jogok és kötelezettségek valójában még sincsenek), közvetlenül nem kapcsolódik hozzájuk emberi magatartás (nincs még teljesítés stb.), így e körben tevérsre, túsrsre marasztalás nem értelmezhető.

Ad (4) A semmisség *ipso iure* jellegű, a felek jogviszonyában nem a bíróság ítélete, hanem a korábbi semmis szerződéskötésük idézi elő a ténylegestől eltérő jogi helyzetet.

Ad (5) Az elsődleges jogkövetkezmények körében megállapításról csak a megtámadási jog tekintetében beszélhetünk, álláspontunk szerint tehát a kereset tárgya nem maga a szerződésen alapuló jogviszony.⁹² A megtámadási jog pozitív megállapítása ismételen a jogvédelmi szükség

⁹¹ Valójában a teljesítés hiánya az egyetlen elutasítási ok, amennyiben érvénytelen szerződérsről van szó.

⁹² Az ugyanis mindaddig fennáll, míg eredményesen meg nem támadják, s egy fennálló jogviszony megállapítása a téma szempontjából nem releváns.

hiányán feneklik meg, illetve e körben – ellentétben a Ptk. 6:88. § (3) bekezdésével – nem találunk külön jogalapot a Ptk.-ban sem. Véleményünk szerint a megtámadás dogmatikája, különös tekintettel a határidő rövidségére, azt sugallja, hogy a jogalkotó célja az volt, hogy amint a feltételek adottak, a jogosult mihamarább a szerződés megdöntése, nem pedig a megtámadási jog fennállásának megállapítása iránt indítson pert.⁹³

Nem tárgyaljuk az eredményes peren kívüli megtámadással elért érvénytelenség megállapítását sem.⁹⁴ Ebben az esetben ugyanis nem másról van szó, mint a korábbi szerződés megszüntetéséről – ha történt teljesítés, a felek az elszámolásról is rendelkeznek –, illetve akár egy új szerződés létrehozásáról. A peren kívüli eredményes megtámadás annál is inkább *ex tunc* hatályú szerződésmegszüntetésnek minősül, mivel nem áll a felek rendelkezésére a Ptk.-ban biztosított „kezelési módok” teljes tárháza, hisz bizonyos tényállások (pl. az érvényessé nyilvánítás) a bíróság közreműködését igénylik. A felek azonos tartalommal újraköthetik a szerződést (de ekkor is legfeljebb a korábbival azonos tartalommal megszülető új szerződésről van szó), vagy ha a teljesítést követően támadták meg, a létrejött helyzetben maguk alakíthatják az elszámolási viszonyukat. Az sem kizárt, hogy a másodlagos jogkövetkezmények levonásért pert indítanak, amikor is a bíróság véleményem szerint ugyanolyan döntési kompetenciával rendelkezik, mintha a fél megtámadási keresetet indított volna, hiszen a Ptk. 6:110-113. §§ (ahogyan a régi Ptk. 237. §) főszabály szerint nem tesz különbséget semmisség és megtámadhatóság közt.

Ad (7) A keresethalmazat tárgyalásakor megállapítottuk, hogy a halmazat több jogalakításra irányuló kereseti kérelmet is magába foglal. Úgy véljük, konstitutív keresetek esetében legfeljebb a jogalakítási jog képezheti megállapítás tárgyát.⁹⁵ Ennek megfelelően egyedül az eredeti állapot helyreállítása körében felmerülő igényeket kell vizsgálnunk. Mivel itt mód van kötelezettségtől mentesülésre is, minden további nélkül indítható lenne negatív megállapítási kereset, ha a jogmegóvási szükség egyébként fennáll. Ha pedig jogszerzésről (azaz pozitív megállapításról) beszélünk, akkor „*az érvénytelenség ex tunc hatálya folytán fogalmilag*

⁹³ A mai perek időtartamát alapul véve, illuzórikusnak tűnik, hogy az egyéves határidőn belül jogerős döntést kapjunk egy megállapítási perben.

⁹⁴ A Ptk. előtti magánjogban, amikor a megtámadásra peren kívül is, egyoldalú jogügyletként sor kerülhetett, negatív megállapítási kereset volt indítható a jogviszony nem létezésének megállapítása iránt. – Ld. BACSÓ: i.m. 239. és 241.

⁹⁵ Nem létezik ugyanis a megállapítás-marasztalás mintájára megállapítás-konstitutivitás pár. Nincs lehetőség arra, hogy a bíróságnak a jogalakításhoz konjunktíve szükséges azon jogát, hogy jogalakító ítéletet hozhasson (mint marasztalás esetén a felperes későbbi marasztalás követelési jogát) megállapíttassuk, mivel az törvény alapján áll fenn.

*minden esetben lejárt követelések[ről van szó], azaz a Pp. 123. § értelmében a követelés lejártsága folytán már ez okból sincs helye pusztá megállapító ítélet hozatalának a szerződés érvénytelensége tekintetében.*⁹⁶ Mégis azt kell mondanunk a nevezett keresethalmazat komplexitása miatt nem vizsgálható részekre bontva, így az, hogy egyes elemei nem lehetnek megállapítási per tárgyai, az egészre kihatnak. Megállapítási kereset tehát e körben kizárt.

Ad (8) A harmadlagos igények tisztán marasztalási jellegűek, így megállapításukra, illetve a bennük való marasztalásra irányuló keresetek a perjog általános szabályai szerint indíthatók – a témánk szempontjából tehát nem relevánsak.

3. A felek

A perindításra jogosultak körét megvonhatjuk az ún. *absztrakt keresetjogi elmélet* alapján, vagyis „*[m]indenkinek, aki rendelkezik azokkal a személyi tulajdonságokkal, amelyeket a jog a perbenálláshoz megkíván, joga van arra, hogy bármely bírói útra tartozó kérdést keresettel a bíróság elé terjesszen.*”⁹⁷ A Pp. tükrében ez nem sokkal jelent többet, mint valamely jog állítását vagy tagadását. Mindez kiegészítendő azzal, hogy a jogalkotó külön keresetindítási jogot nevesít bizonyos személyek (pl. ügyész) részére, akiknél nincs szükség további vizsgálatra. Mivel azonban a törvény harmadik személynek nem kizárólagosan, hanem párhuzamosan ad perviteli jogosultságot, így amennyiben mégsem ez a feljogosított személy indítaná a keresetet, az sem képezhetne perakadályt a Pp. 130. § (1) bek. g) pont 1. fordulatának tükrében, hiszen hiányzik a kizárólagosság.

Indokoltnak tartom, hogy azt is megvizsgáljuk, pontosan milyen érdekeltség szükség ahhoz, hogy a keresetre vonatkozóan helytadó érdemi döntés szülessen (kereshetőségi jog).⁹⁸ Az eddigieknek megfelelően itt is külön kell vizsgálnunk azokat a pereket, ahol az elsődleges, illetve amelyekben a másodlagos jogkövetkezményekről szólnak. A harmadlagos jogkövetkezményekről mint egyszerű marasztalási keresetekről ismételten nem lesz szó, mivel semmi kiemelendő jellegzetességet nem tapasztalhatunk velük kapcsolatban.

⁹⁶ SOLT Kornél: Az érvénytelen szerződéskötéssel kapcsolatos néhány eljárásjogi kérdéstről. *Jogtudományi Közöny* 1964/3. 169.

⁹⁷ NIZSALOVSZKY Endre: *Az alanyi magánjog és a perjog*. Reprint. Budapest, 1996. 9.

⁹⁸ A kereseti (perindítási) jog és a kereshetőségi jog eltérő fogalmáról ld. WOPERA Zsuzsa: A polgári perjog alapelvei. In WOPERA Zsuzsa (szerk.): *Polgári perjog – Általános rész*. Budapest, 2008. 88.

3.1. A felperesek

3.1.1. Felperesek az elsődleges jogkövetkezmények körében

Bevezetésképpen vissza kívánunk utalni a korábban kifejtettekre, miszerint nem szabad összekeverni az érvénytelenség elsődleges és másodlagos jogkövetkezményeit. Ennek megfelelően helytelenítendő volt a régi Ptk.-hoz kapcsolódóan kialakult bírósági gyakorlat, amely az érvénytelenség (leggyakrabban semmisség) megállapítása során az aktív perbeli legitimációt ahhoz kapcsolta, hogy a felperes az érvénytelenség folytán mindenképpen jogot szerezzen vagy kötelezettségtől mentesüljön (jogi érdek kategóriája). Megjegyzendő, hogy a Ptk. 6:88. § (2) bekezdésének második fordulata a korábbiakhoz hasonlóan szintén alapvetően a „jogi érdek” meglétéhez köti a legitimációt, fenntartva annak a lehetőségét, hogy külön jogszabály erejénél fogva más is jogosult legyen keresetindításra. A fentiekben kifejtettük, hogy a jogmegóvási szükséglet Pp. 123. § szerinti fogalma alkalmasabb a legitimációs kérdések rendezésére. A Ptk. explicit – Pp.-től eltérő – szabályát ugyanakkor nem lehet megkerülni, így annak a dogmatikailag esetleg kívánatos megoldás hátrányára is érvényesülnie kell.

A semmisséget követően külön vizsgálandó a megtámadhatóság is. A jogszabály e körben is adhat keresetindítási jogot egy harmadik, egyébként nem érdekelt személynek is. Az elméleti lehetőség mellett úgy véljük, a megtámadás dogmatikai sajátosságaival – szemben a semmisséggel – nem fér össze, hogy semmilyen érdekekkel nem rendelkező harmadik személy a jogviszony megdöntésére törhessen. (A jogalkotó ezt figyelembe véve, azokra az esetekre, ahol közérdekből mégis szükséges a tágabb jogosulti kör meghatározása, eredendően semmisségi okot alkotott. Ebből is látható, hogy a „jogi érdek” használata mind a semmisség, mind pedig a megtámadhatóság kapcsán⁹⁹ egyúttal elmossa az érvénytelenség két fajtája közötti különbséget is.)

A megtámadás hatalmassága törvény által adott, nem pedig a felek megállapodásán alapul. Ilyen értelemben tehát nehéz azon az alapon különbséget tennünk, hogy törvény vagy a felek hozzák-e létre a megtámadási jogot. Ha Ptk.-ban foglalt körülmények fennállnak, a jogosultnak adott a megtámadási joga. Almási is megállapítja, hogy „[a]z ellenjogok ezen ágánál nem a jogügylet keletkezteti az ellenjogot (mint a jogfelfüggesztőknél), hanem a törvény erejénél fogva léteznek...”¹⁰⁰,

⁹⁹ Vö. Ptk. 6:88. § (3) bek. második fordulata; Ptk. 6:89. § (2) bek.

¹⁰⁰ ALMÁSI Antal: *Ellenjogok*. Budapest, 1900. 40.

ugyanis „a megtámadás ténybeli alapját csupán a pozitív jog tényállásában előforduló tény (hiba) adja.”¹⁰¹ Megtámadási ok fennforgása esetén tehát a Ptk.¹⁰² – meglehetősen rugalmas szabállyal – a megtámadás hatalmasságát valakihez telepíti, de nem feltétlenül csak a szerződésből származó jogviszony valamely alanyához.

A megtámadási jog jogosultját mindig megilleti a keresetindítási jog, ami megtámadás hatalmasságának fentebb tárgyalt érvényesítési módjával logikailag teljesen összhangban áll. Mivel a keresetindításhoz elegendő a megtámadási jog állítása,¹⁰³ előfordulhat, hogy a felperes mégsem jogosult megtámadásra. Ebben az esetben a keresetet érdemben el kell utasítani, így anyagi jogerővel az is megállapításra kerül, hogy nincs megtámadási joga a felperesnek, vagy nem élhet vele: elévülhetett stb. Megállapítható tehát, hogy a megtámadási jog hiánya vagy hibája vezet a kereset elutasításához, nem pedig a jogi érdek hiánya.¹⁰⁴

A megtámadási kereset kapcsán kulcsfontosságúnak tűnik az a kérdés, vajon azoknak a személyeknek is perben kell-e állniuk, akikkel szemben eredményes lett a közlés, s ha igen akkor alperesként, vagy felperesként? A megtámadás érvényesítésének középutas megoldásából arra következtethetünk, hogy a jogalkotó el kívánta kerülni, hogy az érvénytelenséggel egyetértő személyeknek a későbbi perben részt kelljen venniük.

Az együttműködő személyek a megtámadási keresetet indító felperessel azonos állásponton vannak az érvénytelenség tekintetében, így kézenfekvőnek tűnik, hogy felperesi oldalon vegyenek részt a perben. Ez a megoldás azonban nehezen képzelhető el kötelezettségként, hiszen senkit sem lehet perlésre kötelezni. Felmerül az is, hogy saját akaratából keresetet indíthat-e ilyen személy, s ily módon csatlakozhat-e a felperesi oldalhoz. Szintén negatív választ kell adnunk, mert a Ptk. kifejezetten a megtámadásra jogosultnak biztosítja a keresetindítás jogát, azaz másnak nincs perbeli legitimációja. Tehát az együttműködő személy is csak alperes lehet egy megtámadási perben, még hozzá kényszerűen. Elfogadhatónak tartom, hogy több megtámadásra jogosult esetén mindnyájan pertársként felperesek legyenek egyazon perben. Az érvénytelenséggel egyetértő, továbbá a per során a teljesítés után előállt helyzet rendezése elé semmilyen akadályt nem hárító félnek azonban

¹⁰¹ ALMÁSI: i.m. 44.

¹⁰² A régi Ptk. 235. § (2) bek. szerint a fél „sérelmet szenvedett” vagy „a megtámadáshoz törvényes érdeke fűződik”.

¹⁰³ NOVÁK: i.m. 168.

¹⁰⁴ Az ellentét azonban csak látszólagos, hiszen a jogi érdek hiánya nagy valószínűséggel azzal jár, hogy nem lesz a félnek megtámadási joga.

mégis járhat bizonyos kedvezmény: nézetünk szerint a Pp. 80.§ (1) bekezdése alkalmazható rá, hiszen a perre okot nem adott.

3.1.2. Felperesek a másodlagos jogkövetkezmények körében

Bár az elsődleges jogkövetkezmények körében a megállapítás során dogmatikailag helyesen továbbra is a Pp. 123. § alapján tartjuk elbírálnak a keresetindítás kérdését, a másodlagos igények tekintetében a Pp. 3. §-ának szabályai tükrében kialakított bírói gyakorlat minden további nélkül alkalmazható a jövőben is: az indíthat keresetet, aki a kereset sikere esetén az érvénytelenség folytán jogot szerez, vagy kötelezettségtől mentesül. A másodlagos jogkövetkezmények körében tehát bárki keresettel élhet, aki az érvénytelen szerződés alapján teljesített vagy mástól teljesítést remél (pl. a szerződés érvényessé nyilvánítása útján).

Megállapíthatjuk azt is, hogy ingatlanok esetében arról a személyről van szó, akinek a jogát a sérelmes bejegyzésre figyelemmel törölték.¹⁰⁵ Az ingatlan-nyilvántartáson kívül jogot szerző fél törlési pert ezért nem indíthat.¹⁰⁶ Tehát a korábbi megállapításunk, miszerint a másodlagos jogkövetkezmények körében bárki keresettel élhet, aki az érvénytelen szerződés alapján teljesített vagy mástól teljesítést remél (pl. a szerződés érvényessé nyilvánítása útján), ingatlanok esetében pontosításra szorul. A vonatkozó PK vélemény szerint „[i]ngatlan-nyilvántartási érdekeltség hiánya esetén a szerződésben nem részes, de anyagi jogi érvénytelenségi per indítására jogosult személy törlési keresetet nem terjeszthet elő; a bejegyzés alapjául szolgáló szerződés vagy más jogcím érvénytelenségének megállapítását követően a törlési pert valamelyik érvénytelenül szerződő fél, vagy az ügyész indíthatja meg.”¹⁰⁷

3.2. Az alperesek

Az elsődleges jogkövetkezmények terén először a semmisség megállapítását említjük egyszerűsége okán: a jogmegóvás végett értelemszerűen az ellen irányul a kereset, akivel szemben a fél kötelezettségétől mentesülni akar.

Bonyolultabb a helyzet a megtámadás és a másodlagos jogkövetkezmények terén a konstitutív kereset és ítélet miatt.

¹⁰⁵ NÉMETH László: Az okirat érvénytelenségén alapuló ingatlan-nyilvántartási törlési perek egyes kérdései. *Magyar Jog* 2007/6. 331.

¹⁰⁶ Vö. a Legfelsőbb Bíróság Pfv. II. 21. 028/2002/10. számú ítélete – idézi NÉMETH: i.m. 331.

¹⁰⁷ BH 2005/9. szám 655.

Megtámadási keresettel ugyanis a megtámadási jog jogosultja a többi, a szerződéssel létrejött jogviszony által jogosított vagy kötelezett féllel (kötelmek alanyai) szemben érvényesíti a jogvédelmi igényét. A másodlagos igények esetén is a konstitutivitás miatt valamennyi egyéb féllel szemben hatályos a jogalakítás. Véleményünk szerint tehát a már korábban felmerült konstitutív ítélet anyagi jogereje szükségképpen kiterjed a megnevezett többi félre, tehát a Pp. 51. § a) pontja értelmében egységes pertársaságot alkotnak. Kérdés csak az, hogy perbenállásukat mindenképpen megköveteljük, vagy megelégedjünk azzal, hogy a jogerő e nélkül is kiterjed rájuk.¹⁰⁸

Általános igazság, hogy a pertársaság és jogerő között összefüggés van: főszabályként azokra terjed ki a jogerő, akik, illetve jogelődök a perben részt vettek.¹⁰⁹ „[Ny]ilvánvaló, hogy [a mi jogunk] nem alkalmazhatja a jogerőnek a per megisméltetését kizáró hatását, a jogerős ítélet kifogását és annak jogviszonyt bizonyító erejét azokkal szemben, akik a perben nem vettek részt.”¹¹⁰ Fenti tétel megfordítása pedig úgy hangzik, hogy akikre a perben hozott ítélet jogereje kiterjed, azok, illetve jogelődök – főszabály szerint – a perben pertársakként vagy más módon részt vettek. „Jogközösség, jogutódlás, feltételezési jogviszony, a kielégítési alap közössége oly körülmények, amelyek azt idézik elő, hogy a perben hozott jogerős ítélet mások jogi helyzetét is befolyásolja, s amelyek olykor szükségessé teszik, hogy az ítélet jogereje kivételképpen reájuk is kiterjesztessék.”¹¹¹ Találkozhatunk a Pp. tételes rendelkezései között is olyan szabályokkal, amelyek feltételezik, hogy az ítéleti jogerő más harmadik személyre is kiterjed.¹¹² Ismeretes olyan nézet, amely a konstitutív ítéleteknél mindenkire kiterjesztik a jogerőt.¹¹³

Nem tagadható, hogy a probléma alapvetően elméleti. Szerződést rendszerint két fél köt egymással, s egy perben az esetek döntő többségében az egyikük felperes, a másikuk alperes lesz, így nem áll elő hiányos perbeli felállítás. Hozzá kell tennünk, hogy az elméleti kérdés eldöntése e dolgozat keretei között nem lehetséges. A probléma alkotmányossági aspektusára azonban mégis fel kell hívnunk a figyelmet. Az alkotmányos alapelvekből (*auditor et altera pars* stb.) következően álláspontunk szerint megfontolandó, hogy csak törvényi kivételt engedjünk meg a jogerő perben nem részvevő felekre való kiterjesztése

¹⁰⁸ Másképpen fogalmazva: a pertársaság hiánya a keresetlevél idézés kibocsátása nélküli elutasításához vezet-e vagy egyes felekre perbenállásuk nélkül is kiterjed az érdemi döntés jogereje.

¹⁰⁹ FARKAS: i.m. 82.

¹¹⁰ MAGYARY: i.m. 639.

¹¹¹ Uo.

¹¹² Pl. a Pp. 51. § a) pont 2. fordulat és a Pp. 57. § (1) bekezdése szerinti önálló beavatkozó.

¹¹³ SCHÖNVITZKY Bertalan: *Az ítélet és a jogerő*. Eger, 1938. 251.

kapcsán.¹¹⁴ Az érvénytelenség esetében ugyanis nem találkozunk ilyesfajta kivétel tételes kimondásával, vagyis az érintettek perbenállása nélkül a jogerő sem képes kiterjedni rájuk. (Itt kell megjegyeznünk, hogy a jogerő mellék- és közvetett hatásait, amelyek szintén tág személyi kört érinthetnek (pl. kezest),¹¹⁵ nem vetnek fel hasonló problémákat, hiszen a nem jogerőhatásról van szó. Rájuk, mint egyébként egyértelműen a per kimenetelében jogilag érdekelt személyekre, a beavatkozó jogállása minden további nélkül alkalmazható.)

Az eredeti állapot helyreállítása – anélkül, hogy az intézmény anyagi jogi alapjának részletes bemutatását adnánk – dologi igényeket is magában foglal. Nem szembesülünk nagyobb nehézségekkel, ha az érvénytelen szerződés alapján szerző személy nem ruházta át harmadik személyre a tulajdonjogát, hiszen ebben az esetben a fentebb kifejtettek szerint a konstitutivitás miatt a perben szereplő személyek körét nem haladjuk meg. Ha azonban időközben erre mégis sor került, akkor górcső alá kell vennünk, hogy a későbbi jogszerző, illetve – ha több kézen fordult meg a dolog – a közbenső szerzők milyen szerephez jutnak az *in integrum restitutio* során. A vizsgálat tehát ebben az esetben túlmutat az érvénytelen szerződés alkotta kötelmek alanyain.

Ingatlanok esetében a törlési perekhez kell visszanyúlnunk. A törlési per alperese a közvetlen jogszerző, ha azonban az érvénytelen bejegyzés alapján további jogszerzések történtek, mellette az ő jogán szerzőknek is perben kell állniuk.¹¹⁶ Ennek indoka az, hogy az utolsó bejegyzés törlése a megelőző jogszerző jogának visszaállítását eredményezné, ha valamennyi, egyébként az ingatlan-nyilvántartásból már korábban törölt közbenső jogszerzőt – beleértve az eredeti jogszerzőt is – nem köteleznék a bíróság a felperes joga visszajegyzésének a tűrésére.¹¹⁷

Felmerül a kérdés, hogy ingóságok esetén, ahol nincs szükség a dologra vonatkozó jogok nyilvántartására, így a törlés problematikája (a felperes joga visszajegyzésének tűrése) nem merül fel, milyen követelményeket támasszunk a perbenállás terén. Az eredeti állapot visszaállítása marasztalási igény, azaz annak a személynek, akinek a dologra az ítélethozatalkor (tulajdon)joga van, értelemszerűen perben kell állnia, hiszen mástól nem követelhető vissza a dolog. Természetesen ez a személy nagy valószínűséggel a másodlagos jogkövetkezmények miatt

¹¹⁴ Vö. Gt. 46. § (3) bek., Csjt. 13. § (2) bek., Csjt. 45. §

¹¹⁵ FARKAS: i.m. 92-94.

¹¹⁶ Németh megjegyzi, hogy ez esetben egységes pertársaságról beszélünk a Pp. 51. § a/ pontja, véleményem szerint pontosabban annak a második fordulat szerint. – ld. NÉMETH: i.m. 331.

¹¹⁷ NÉMETH: i.m. 331-332.

szükségszerűen „perbeállított” személyek körén kívül esik.¹¹⁸ Az ő perbenállása csak akkor merül fel, amikor már a bíróság a másodlagos jogkövetkezmények elbírálása során eljut odáig, hogy az eredeti állapot helyreállítását, mint rendezési módot alkalmazza,¹¹⁹ így az felperesnek csak ekkor kell biztosítani e személy perben való részvételét. (Külön kérdés, hogy sikerre vezetne-e az ilyen kereset, hiszen a közbenső átruházások folyamán akár egy nem tulajdonostól való szerzés, vagy egy eredeti szerzőmód előfordulása könnyen elutasításhoz vezetne ezzel a féllel szemben.)

Véleményünk szerint ingóságok esetén nem szükséges a közbenső jogszerzők (tehát akik nem az érvénytelen szerződésnél fogva váltak jogosulttá, illetve nem az aktuális tulajdonos) perbenállása, hiszen nincs olyan indok (törlés tőrése), amely miatt rájuk vonatkozóan ítélet születne. Természetesen tanúvallomással vagy beavatkozóként hozzájárulhatnak a per lefolytatásához.

4. Záró gondolatok

Az érvénytelen szerződésekkel kapcsolatos perek – mint ahogyan a fenti szerény gondolatfüzérből talán látható – több olyan eljárásjogi kérdést is felvetnek, amelyek egyértelmű törvényi szabályozást kívánnak. Látjuk ugyanakkor, hogy a jogalkotó ezek közül csak néhányat azonosított, illetve csak néhányra alkotott kifejezett szabályt a Ptk. kodifikációja során. Ezek a megoldások azonban több ponton ellentétesek a polgári per dogmatikájával, így az anyagi jogilag kétségtelenül jó szabályok perjogi érvényesülése megbicsaklik.

A perbeli legitimáció, a pertársaság és a beavatkozás kérdése alapvetően az anyagi jogvita jellegéhez, így pedig az érvényesített keresethez kötődik. A fentiekben láthattuk, milyen szempontok alapján indokolt kezelni ezeket a dogmatikai kategóriákat, amennyiben megállapításról, marasztalástól vagy konstituálásról van szó, külön figyelembe véve a semmisség és a megtámadhatóság közötti

¹¹⁸ A felperes eladja a dolgot két személynek, akik 1/2-1/2 tulajdoni hányadukat egy negyedekre ruházzák később át. A másodlagos jogkövetkezmények levonása a fentiek fényében a felperest és a szerződés alapján szerző két felet érinti, a negyedik eddig nem került a bíróság látószögébe.

¹¹⁹ Ha pl. az érvényessé nyilvánítást alkalmazná, akkor nem szükségszerűen jön számításba ez a jelenlegi jogosult, hiszen az érvényessé nyilvánítás adott esetben azzal az eredménnyel járna, hogy az érvénytelen szerződés alapján (dologi) jogot szerző személy ténylegesen jogot szerez, s ezzel a láncolat későbbi tagjai is mindenképpen legitimálják a jogszerzésüket. Másrészt ilyen esetben nem is kerülhetne sor marasztalásra, azaz a dolog visszaadására, hiszen nem az eredeti állapot helyreállításáról van szó.

különbséget. Ennek kapcsán tehát mindenféleképpen differenciált megközelítésnek kell érvényesülnie.

Rules Affecting Standing, Joinder of Parties and Intervention in Civil Proceedings Relating to Void Agreements

Summary

The rules affecting the validity of contracts are considered as one of the most important topics of private law. For proof of this, we just need to look on the recent changes in Hungarian civil law owing to the entry into force of the New Civil Code (Act V of 2013) and the previous legal instruments addressing issues relating to invalid contracts (e. g. Opinion of the Supreme Court No. 836, PK 32 and 1/2010 (VI. 28.) PK). In recent times, we could observe an increased attention paid to the procedural aspects of invalid contracts, as well. Namely, the court proceedings dealing with the legal consequences of invalid contracts raise a lot of questions of a procedural nature that are still not solved by the substantive private law properly. Such a question is the participation and legal standing of the various persons, who can be interested in the validity or the invalidity of the contract, in pending litigations.